

Het is me altijd eeg vreemd gebleken dat iemand zich vereerd kan gevoelen door anderen te hebben vereerd.

- Mahatma Gandhi, 1869-1948. -

Wat is menselijkheid? Na de Tweede Wereldoorlog kreeg dit begrip een totaal andere dimensie. Menselijkheid van zachtheid, moeten zijn, welwillendheid, de behoefte om een ander te helpen, om een ander lief te hebben. Maar wat als deze puur menselijke eigenschappen allemaal van de baan werden geroemd, als deze enkel voor de mens geleverde karakteristieke kenmerken niet meer lijken te bestaan? Kunnen we dan nog wel spreken van menselijkheid? Mensen vereerden andere mensen, probeerden hen hun menselijkheid te ontnemen door zichzelf onmenselijk te gedragen. Voelen zich superieur door een ander zich inferieur te doen voelen. Wat blijft er dan nog over van die menselijkheid?

Folteren zou geen ees mogen verschaffen. Een mens pijnigen evenmin. Toch gebeurde dit meermalen in de geschiedenis en gebeurt het nu nog steeds. Wat drijft een mens om iets tegen zijn natuur in te doen? De Holocaust maakte van de mens een on-mens. Wat daardoor geen ees oplep, deed dat nu wel. Wat daardoor afschuw oplep, deed dat nu niet. De gewone praktijken die toen hebben plaatsgevonden, werden op het moment zelf niet vereerd. Niemand zei dat dit niet kon, dat dit te eer ging. Integendeel, de grootste barbaren werden de grootste eer berekend.

C51

b

De mens is een vreemd wezen. Hij reageert alleen positief op beloningen, op erkenning. Zoals men bij een kind goed gedrag belooft in de hoop dat het dit zal herhalen, zo ook werden de grootste sadisten getakkeerd op eerbetuigen en bekoorlijken van de Führer zelf met het doel hen te stimuleren om hun "werk" verder te zetten. Maar eer is teer en eens begonnen met deze onmenselijke taak, was er geen terugweg meer. Zo werden er mensen gecreëerd die niet meer terugkonden uit de neerwaartse spiraal waarin ze terechtgekomen waren. Ze zetten hun daden voort, konden niet meer stoppen andere pijn te doen, zowel lichamelijk als psychisch, omdat ze gepreft hadden van die eer, wat het was om gewaardeerd te worden. Ze verloochenden hun mens-zijn, werden uiteindelijk on-mensen.

Wie was de mens achter de beul? Want als men zijn mens-zijn verloochent, moet er toch ooit een beetje menselijkheid aanwezig zijn geweest? Die beulen waren immers vaders, waren echtgenoten. Hoe konden zij overdag anderen vernederen en 's avonds met hun kinderen spelen, hen te slapen leggen, hen zeggen dat ze hen graag zagen? Die handen, die eens iemands gezicht verminsten, streelden nu ook een warm kinderkopje.

Beulen hebben twee gezichten. Dat is de reden waarom ze er niet onberispelijk gingen, waarom ze hun eigen misdaden niet veroordeelden. Of misschien deden ze dat wel, maar op het moment dat het hen te veel deugdte te worden, zetten ze hun masker op. Hun masker dat hen moest beschermen tegen zichzelf. Want in ieder schuilt een mens. Wanneer ze aanvoelden dat ze hun mens-zijn deugden te verliezen, grepen ze terug naar dat masker. Dat wil niet zeggen dat het goed te praten valt wat de beulen hebben aangericht. Het verklaart wel waarom ze nog met zichzelf konden leven, waarom ze niet ten oordele gingen aan hun eigen misseijmakende daden.

Nochtans gaat het niet enkel om die eer, gaat het niet enkel om het verfoeden van jezelf. De mens is ook belust op macht. En diegenen die eer behaalden uit het vernedderen van anderen waren machtig.

Machtig zijn, leidt echter tot zelfvernietiging. Want macht blijft niet duren. Macht is een tijdelijk iets. Het bereikt op een gegeven moment zijn hoogtepunt en gaat dan over in dalende lijn. Alle tirannen gaan ten onder.

Toch speelde net die macht een belangrijke rol tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het is niet alleen vreemd dat iemand eer kon behalen uit het vernedderen van anderen, maar ook dat iemand zich machtig kon voelen door zich onmenselijk te gedragen tegenover een medemens. Want wat voor een macht leverde dat op? De macht om de eigen menselijkheid weg te cijferen, de macht om zichzelf beetje bij beetje te verliezen.

Wat blijft er dan nog over van die menselijkheid? Kunnen we nog geloven in ons mens. Zijn als we weten dat er eer te verkrijgen valt door anderen te vernedderen? Kunnen we nog geloven in onszelf als we in het besef leven dat iedereen van ons ook onmenselijkheid in zich heeft? Want niemand keert zichzelf. Ik geloof niet dat die kerkelijke beulen uit de geschiedenisopvoerhand wisten waartoe ze in staat waren.

Naar eer mag niet de drijfveer worden van onze daden. Een masker mag geen excuus zijn om onszelf te vergeven. Macht mag ons niet in staat stellen onszelf te verliezen.

Onze menselijkheid daarentegen moet altijd vooropstaan in ons doen en laten.